

Barndomsminder fra Christiania og Hedemarken i 1860-1880 årene

Farfar, Haakon Alexander Jørgensen, født 1859 i Christiania, vokste opp i håndverksmiljø i Christiania og på Hedemarken.

Dette er utdrag fra memoarene hans.

- [En reise fra Christiania til Hedemarken](#)
 - [Skolehistorie fra Hedemarken](#)
 - [Skolehistorie fra Vika](#)
 - [Prestehistorie fra Hedemarken](#)
-

En reise fra Christiania til Hedemarken

Jernbanen ble åpnet 1854, reisen foregikk ca. 1865

En dag tidlig på formiddagen gikk vi ned til jernbanestasjonen. Far var med og bar en bylt tøy og kjøpte billetter til Eidsvold for mor og meg. Min søster Thora gikk fridt da hun sat på mors arm. Så ble vi stablet inn i en trang kupe og døren stengt. Lokomotivet pep og med et rykk satte toget seg i bevegelse. Det gikk svært fort etter den tids begreper om hastighet.

Jeg ble ikke mett av å betrakte de landskap vi kjørte gjennom. Lillesøster sov på mors fang og alt var stille. Vore medreisende var for det meste bønder, som sat makelig og halvsov. Så plutselig kom en man tilsyns i vinduet og forlangte å se vore billetter. Det var konduktøren, sa mor, og han gikk på stiggrettet utenfor vognen. Det var en farlig bestilling, og det ble ingen forandring heri før det skjedde noen ulykker.

Reisen fortsatte og plutselig ble alt mørkt. Jeg ble fryktelig redd, men mor sa at det bare var en tunell, og snart ble det lyst igjen. Ennå en gang gikk vi gjennom en tunell, og så kom vi til Eidsvold stasjon, og vi var færdig med jernbanereisen.

En vei gikk ned til bryggen hvor dampskipet Skibladner lå, og her gikk vi om bord med alt vort tøy, som forresten ikke var så meget. Så gikk turen oppover Vormen og vi kom opp i Mjøsa. Først stanset vi ved Minne, som det dengang hedde, og inn i viken. Der lå

et andet hjuldamperskip oplagt, og jeg kunne lese dets navn på hjulkassen. Der stod " Jernbarden", det var visstnok den ældste dampbåt på Mjøsa, men den led nok av alderdomssvakhet og var ute av rute, oplagt.

Vi var innom flere stoppsteder, et hedte Ekornholmen, og så kom vi endelig til vort bestemmelsessted, Stigersand. Der kom det , som på andre stoppsteder, en båt ut fra land og vi blev hjulpet ned i denne med vor lille bagasje.

På stranden stod en liten, tæbygde man, som tok imot os og ønsket os velkommen, det var morfar. Vi gikk først op i Stigersandhuset og fikk os en kop kaffe og et par stykker " kaku", som de kaldte brødet der oppe. Så dro vi ned til stranden hvor morfar hadde sin båt fortøiet, og vi skulde da over Mjøsa til Stangelandet, som vi så i det fjerne. Først og fremst måtte jeg få greie på hvad båten hedte. Jeg var nemlig i den alder man kan kalde " spørrealderen", for jeg vilde ha greie på alt mulig. " Den heder Kong Sverre", sa morfar. Jeg hadde jo den gang ikke rede på de gamle norske konger, men jeg forstod siden at kong Sverre var den, morfar satte høiest blant de norske konger.

Så rodde morfar utover den stille, blanke fjord. Først over til nærmeste land, hvor han satte ut " dræggen", en liten blank blikfisk, full av kroker. Den blev slept i en snor efter båten. Mor holdt snoren med den ene hånden mens lillesøster sov blidelig på fanget hennes, fast omsluttet av den frie arm. Da så jeg en vakker, hvit bygning litt høit oppe ilien, og spurte straks hvad den gården hedte. " Det er Skårud", sa morfar, " og længre oppe har du Strandløkka og Mostu."

Vi rodde langs stranda, men det lot ikke til at fisken vilde bite. Jeg så mig tilbake og så den høie ås som hævet sig over den strand vi hadde forladt. Så jeg måtte spørre hvad den hedte, den var jo mye større enn Ekebergåsen.

" Den heter Skreia, og når vi kommer længre op, kan du med dine skarpe øine, sikkert se den varde som er bygget på toppen der", sa morfar."

Hvad er en varde"? spurte jeg.

" Når du blir større og får læst litt av Norges kongesagaer, vil du no få rede på det", sa Morfar. "Fra ældgammel tid har det vært varder på høie fjelltopper. Vardene var i begynnelsen bare nogen kvisthouger som blev antendt, når det kom fiender til landet. det var et tegn til alle våpenføre menn at de skulde samle sig for å væрге landet."

Vi kom ganske riktig liksom til en stenstøtte øverst på Skreiatoppen, og det var sikkert varden.

Vi var nu kommet langt frem, og jeg spurte mor om vi ikke kunde se morfars hus. "Aa nei, du får nok vente en stund ennå," sa mor, hun var jo gammelkjendt med veien. "Jeg tror vi får ta en sving bortom Katteskjæret, for der pleier det gjerne stå nokså store gjedder", sa morfar. Han var utrolig seig til å ro. Jeg måtte spørre igjen hvad de husene hedte, som vi så like inne på stranden. "Det ene heter Espa og det andre, som ligger ytterst på pynten hedter "Gullnebben", sa morfar. Nu dreide vi inn i Tangenvika: å for et syn! Jeg har aldrig kunnet glemme hvor vakkert det var. Små idylliske vikar på begge sider av den forholdsvis store Tangenvika, eller Vikselva, som den også kaldtes. Høit oppe lå gården Hov, dengang mørk og mindre pen, nedenfor Korsødegården, men høit over alle så vi Tangen vakre, hvitmalte kirke. Innerst inne i Viken lå den store prektige gård Vik. Morfar rodde nu langsmed Skabberudlandet og over Bogviken. Der fik mor fisk på "Dræggen" og morfar sluttet roingen og begynte å hale inn snøret. Det var en pen gjedde på 5 merker, sa morfar, og den kommer vel med. I morgen skal vi ha gjedde og fiskesuppe til middag. Så rodde vi videre og la inn i Gravviken, som var morfars båt plass. Båten blev halt et stykke op i fjæren og fæstet til en kjetting som var fæstet til en stor sten. Så blev vi lempet ut av båten, nokså ømme og lemstre i kroppen efter den lange båttur.

Farfar tegnet "En munter seilas" fra Hedemarken da han var 12 år. Den hvelvede båten er "Kong Sverre".

Skolehistorier fra Hedemarken fra 1865-1870

Den høsten begynte jeg på Tangen skole, som den gang var en gammel 2 etg. Bygning, sotet av ælde. Skolelokalet var ovenpå, men nedenunder bodde forpakteren, Anders Svenske almindelig kaldt.

Skolen var delt i to deler, de ældre og de yngre, jeg kom på ældste parti, fordi jeg kunde lese og skrive , ja, regne litt også. De sa jeg knotet når jeg leste, det var vel fordi jeg brukte bokmålet likefrem.

Vor eneste lærer var klokker Nilsen, og hvad vi lærte av norsk grammatikk vilde man vel le av nu for tiden. Alle disse latinske benevnelsene : Præsens, perfektum, imperfektum, futurum, kondisjonalis, faldt tungt for brystet på ungdommen der oppe, og jeg må tilstå at ikke jeg heller fik noe godt grep på den norske grammatikken ved denne undervisningen.

Subjekt og predikat gik nok an å få inn, men objekt var verre.

Jeg forsøkte å forklare for en kamerat:" Når du ser to som slåss, så er den som gir juling subjektet, og den som får juling objektet", Sa jeg.

Men han svarte tørt: " Når je ser to som slåss, så trur je mest dom er noen objekter baa to".

Min visdom strak ikke helt til for å overbevise ham.

En setning som ofte blev analysert var denne: " Ørnen er fuglenes konge.", så den kunde de omtrent utenat, men ellers gik norskundervisningen temmelig trægt.

På skole i Vika

I 1875 bodde Haakon Alexander Jørgensen hos foreldrene i Ruseløkv.38, Kristiania.

Jeg måtte melde meg inn på skolen hos Holt i Vika, en liten bygning i Skolegaten, som senere blev politistasjon. I første etasje var værelser for de ældre elever, og i anden etasje var det to værelser for de yngre elever, samt kontor og leilighet for bestyreren, Holt, med familie, hustru og to sønner.

Skolegården var nokså stor og likesom naturlig delt, så pikene hadde den fremste plassen til gaten, og guttene hadde bakgården. I det nordre hjørnet stod en vannpost med en blikkop hengende i en lenke. Vi drakk der når vi blev tørste.

Elevenes navn hørte jeg hver morgen blev oppropt, men det navnet hørtes sjelden ute iblant os, da fik vi høre oppnavnet, og det var mange rare navn: Pluggen, Tælpén, Snapsen, Hjulet, og en del dyrenavn var også å finne: Høna, Ansjosén og

Reka. Den siste blev sørgelig berømt som utbryterkonge, da han brøt gjennom muren i Møllergaten 19. Jeg måtte jo også få et oppnavn, og da jeg hadde nokså stor nese, så fikk jeg navnet " Kongsnesa".

En annen elev, som kom omtrent samtidig med mig, " Kal på Knabben", hadde en enda større enn mig, så de sa han hadde en snabel, så han fikk oppnavnet " Elefant". Han var naturligvis meget fornærmet, men jeg prøvde å trøste ham med at vi to da hadde neser som det ikke snedde eller regnet i. Det var bare to på hele skolen som ikke hadde oppnavn, den ene hedte Polidor, og det syntes de var oppnavn nok, og den andre hedte Terents, en stor, kraftig kar, og han var det risikabelt å sette klengenavn på, for det kunde få betenkelige følger.

Da det led mot vinter og sneen kom, blev det sneballkrig, og det gikk ofte varmt for sig, de var temmelig stridbare, Vikaguttene. En dag jeg gikk i trappen, kjendte jeg det randt isvann nedover låret på mig. Jeg tok mig ned i lommen og trak opp en sneball som en skøier hadde stukket ned i lommen min. Jeg kastet den bakover uten å vende mig, så hørte jeg en kraftig røst rope ut:

" Hvem var det!"

Holt hadde nemlig fått sneballen i flossen, og jeg følte at alle elevene som kom bak mig, pekte på mig. så hørte jeg hurtige trinn oppover trappen, og i det samme jeg kom til klasseværelset fikk jeg et nakkedrag, så jeg tumlede inn og hørte ham si:" Jeg skal lære dig å kaste sneball på mig, din knekt!" det var mitt første bekjendtskap med Holt, og det varslet ikke godt.

Som lærer hadde jeg Gundersen, en ualminderlig dyktig mann, især var han flink i Norges-historie, og når vi hadde om de gamle norske konger og deres kamper, tegnet han gjerne skisser med kridt på tavlen. Engang husker jeg han tegnet slaget ved Svolder med Einar Tambarskjelve helt i forgrunden, da en fiendtlig pil treffer han spendte bue så den brister. Hele klassen satt stille i beundring over denne vakre tegning, jo, Vikaguttene hadde respekt for den lærer.

En gang lærer Gundersen var sykemeldt i flere dager fikk vi en vikar, som vistnok var en kundskapsrik mann, men Vikaguttene kunde han ikke holde styr på, og hans tegninger var jo aldeles ingen kunstverker. En dag han stod og tegnet på tavlen, kom det en sneball farende midt på tegningen så vannet sprutet til alle kanter, og hele klassen lo. Men da blev vikaren sint, og fór nedover benkene og spurgte:

" Hvem var det?" I det samme kom Holt inn og spurgte: " Hvad er det for leven her?"

" Ja, det var en her nedefra som kastet en sneball på tavlen mens jeg tegnet en figur, men ingen vilde si hvem det var", sa vikaren.

Holt slog sine næver i en som satt bakerst og rystet ham slik at jeg trodde han skulde miste sitt hode.

" Vil du si hvem det var?"

" Ja, det var han der ", sa gutten og pekte på en som satt på næst bakerste benk.

Holt tok den utpekte gutten i skulderen og formelig løftet ham frem, i det han sa:

" Du får bli med til kontoret litt, så får vi snakke litt sammen om dette."

Det blev tyst og stille i klassen, og om litt kom Holt inn igjen med synderen og sa:" får

De mere besvær med noen elev, så bare meld fra til mig, jeg skal nok lære dem

lydighet og ro i skoletimen." Vi så alle at urostifteren hadde ondt for å sitte, men

orden var gjenopprettet, og ingen hadde lyst til å gjøre spillopper igjen!

Hver morgen omtrent blev det sunget salmer, og til å angi tonen benyttet læreren det

gamle enstreng-instrumentet som kaldtes Psalmodikon, det gav ikke noen sterk lyd,

men støttet sangen litt. I regnetimen blev det utdelt skifertavler med trerammer, og

det var ofte kamp om å få de bedste tavlene. Jeg og min sidekamerat var så uheldig,

engang vi holdt i hver vor side av tavlen, så drog vi rammen fra hverandre. Nå var

min kamerats far snekker, så han tok den hjem og fik faren til å lime den sammen, så

den blev sterkere enn før.

En prestehistorie

Pastor`n var ansat i en fjellbyg og var en meget samvittighetsfuld sjælesørger som gik omkring i menigheten og trøstet alle sine sognebørn efter beste evne.

En varm sommerdag kom han til en husmansplass hvor konen var alene hjemme, og da han var meget træt efter en lang tur i sterkt solskin, satte han sig for at hvile.

Konen spurgte da om ikke far vilde ha en kop melk at drikke. Jo takk, og konen satte da frem en stor spilkum melk på bordet, og præsten drak begjærlig den deilige melk.

Nu kom en liten grisunge springende fram fra en krok, såkaldt " Kopgris", fordi den ammes om med melk av en kop, og den sprang rundt præstens stol og skrek ynkelig.

Præsten spurgte da om grisungen var syk, hvortil konen svarte:" Nei da far, men han kjenner at koppen sin!"